

Türk Sanatına Ait İmgelerin Günümüz Türk Plastik Sanatlarında Sembol Olarak Kullanımı (Rauf Tuncer ve Abdülğani Arıkan Örneği)

The Use of Turkish Art Images as Symbols in Contemporary Turkish Plastic Arts (The Example of Rauf Tuncer and Abdülğani Arıkan)

Ahmet Hakan YILMAZ¹

Özet

Çağdaş Türk resminde sembol kullanımı 1940'lerden itibaren yaygınlaşmış, 1950'lerden sonra ise güçlenerek önem kazanmıştır. Sanatçılar, geleneksel sanatlardan ve sembollerden faydalanarak soyut kavramları somutlaştırmış ve yeni yorumlar ortaya koymuştur. Bu süreçte Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Adnan Turani, Can Göknil gibi sanatçılar, Türk sanatlarının biçimsel yapısını çağdaş eğilimlerle birleştirerek eserler üretmiştir. Halı-kilim, minyatür, hat, tezhip gibi geleneksel sanatlar ilham kaynağı olmuştur. Arkeolojik buluntular, eski Türklerin doğayı betimlemede başarılı olduğunu ve stilizasyon yöntemlerinin resim kaynaklı olduğunu göstermektedir.

Çağdaş Türk resim sanatının gelişiminde sembolist anlatımla birlikte içerik ve anlam zenginliğinin yeni bir boyut kazandığı bilinmektedir. Geleneksel yaşamların, buna ait motiflerin ve imgesel değerlerin, kültür aktarımlarının, biçimsel yansımalarının dünya sanat tarihi içerisinde özgün bir yer edindiği çağdaş sanatımızda, birçok sanatçı Geleneksel Türk sanatlarına öykünen eserlerle dikkat çeker. Geleneğe ait imge, sembol ve motiflerden, izlerden örnekler sergileyen kimi sanatçılarda ele alarak işledikleri imge ya da sembollerini bilinçli bir şekilde, kim sanatçılarda ise plastik değerler açısından biçimsel deformasyon ve form kaygısıyla ele alındığı görülmektedir.

Çalışma seçili Sanatçılar olan Raif Tuncer ve Abdülğani Arıkan'ın eserleri üzerinde yapılan incelemeye dayanmaktadır. Bu çalışma ile sanatçıların eserlerinde bilinçli ya da bilinç motif kullanımı üzerine yapılan tartışmaları ele almış eserler üzerinden değerlendirme yapılarak imge ve sembol kullanımının dayandığı veriler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hun Sanatı, Halı, Sanat, Kültür, Resim.

Abstract

The use of symbols in contemporary Turkish painting has become widespread since the 1940s, and has gained importance by gaining strength after the 1950s. Artists have concretized abstract concepts and presented new interpretations by making use of traditional arts and symbols. During this process, artists such as Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Adnan Turani, and Can Göknil have produced works by combining the formal structure of Turkish arts with contemporary trends. Traditional arts such as carpets and rugs, miniatures, calligraphy, and illumination have been a source of inspiration. Archaeological findings show that ancient Turks were successful in depicting nature and that their stylization methods were based on painting.

It is known that the richness of content and meaning has gained a new dimension with symbolist expression in the development of contemporary Turkish painting. In our contemporary art, where traditional lives, their motifs and imaginary values, cultural transfers, and formal reflections have gained a unique place in world art history, many artists draw attention with works that emulate traditional Turkish

¹ Dr.Öğr. Ü., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Resim Bölümü, Karaman, manasmeram@hotmail.com, Orcid id: 0000-0002-3384-3480

arts. It is seen that some artists who exhibit examples of images, symbols and motifs belonging to tradition, handle the images or symbols they process consciously, while some artists handle them with formal deformation and form concerns in terms of plastic values.

The study is based on the examination of the works of selected artists Raif Tuncer and Abdülhani Arıkan. This study evaluates the discussions on the conscious or conscious use of motifs in the works of the artists and presents the data on which the use of images and symbols is based.

Keywords: Hun Art, Carpet, Art, Culture, Painting.

Giriş

Betimlemenin temeli sayılabilecek sembol kullanımı Çağdaş Türk resminde 1940'lardan başlayarak yaygınlaşmış, 1950'li yıllardan itibaren olgusal nitelikte güçlenerek önem kazanmıştır. Gelenekten faydalanma ile birlikte sembollerle de ilgilenen sanatçının, bu olguları kavrama ve ifade etme yönünde güçlü kazanımlar elde ettiği gözlenmektedir. Sanatçıların bu ifade biçimleriyle oluşturdukları yeni anlayışlarıyla bir takım sembollerden yararlanmaları, onların soyut kavramları ele alıp somuta çevirdikleri ve bu biçimde belirsiz ve açıklanamayan olayları ele alıp yeni bir kimlikle ortaya çıkardıkları görülmektedir.

Sözü edilen sembol anlatımlarında karşılaşılan semboller çalışmanın da ana konusu olan Türk kaynaklarında yer alan sembolleridir. Bu bağlamda sözü edilen sembollere değinmeden önce bu kaynaklarla ilgili kavram ve bilgilere ihtiyaç vardır.

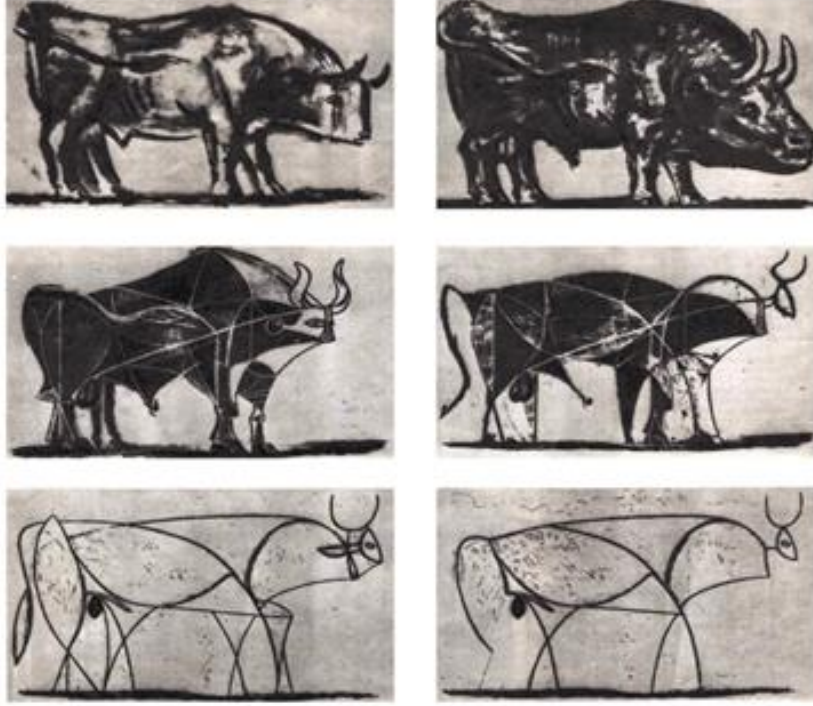
Bu kaynaklardan faydalanan Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Adnan Turani, Can Göknil, Hüsamettin Koçan, Adnan Çoker, Gencay Kasapçı, Şükran Pekmezci, Süleyman Saim Tekcan, Ahmet Yeşil, Hasan Pekmezci, Rauf Tuncer, Abdül Gani Arıkan, vb. sanatçılar kadim ve köklü Türk Sanatlarının biçimsel yapısını irdeleyen, konularında çağdaş eğilimlerle ele alıp eserler vermiştir. Gelenekten beslenen milli resim anlayışlarıyla çalışmalar yapan sanatçılar, esin kaynağı olarak genel Türk Sanatlarından halı-kilim, minyatür, hat ve tezhib sanatı, yazmalar, süslemeler ve nakışlar, damga, sembol, simge, kaligrafi sanatı gibi sanatlardan faydalanmışlardır. Bu sanatlarda karşılaşılan, damga, simge ve sembol denince de kökeni itibari ile ilk akla gelen hun sanatına ait bulgulardır.

Konunun önemi bakımından kayda değer bir kaynakta buluntulardır. Arkeolejik kazıların ortaya çıkardığı materyaller, Orta Asya'da yaşayan eski Türklerin doğadaki görüne nesnelere betimleme konusunda oldukça başarılı olduklarını göstermektedir. Figüratif soyutlama ya da stilizasyonla ifade edilebilecek yaklaşımlarla sanatçılar bu eşsiz betimleme yetenekleriyle önemli eserler bırakmışlardır. Öyle ki bilim adamlarının araştırmaları sonucu da bu stilizasyonların oluşum metodunun resim kaynaklı olduğu savını ortaya koymaktadır(Gülensoy, 1989: 14; Guzev, 2010: 397) .

Türk sanatçısında görülen bu gözlem ve stilizasyon yeteneği E. Esin'e göre, Yollug Tigin tarafından, birkaç basit ve sade çizgi hareketiyle görünen ve bilinen tabiat varlıklarını basitleştirip tasvir edebilen güçlü bir gözlem gücü ve algı yeteneğidir. (Esin, 1978: 49).

Bu anlamda hun sanatına ait bulguların gerek biçim ve gerekse stilizasyonları bakımından barındırdığı semboller geçmişten günümüze kadar birçok sanat eserine ilham kaynağı olmuştur. Çağdaş Türk sanatçıları bu eserlere gözlerini kapamamış eserlerinde bu anlayışa yönelik faydalanma yoluna gitmişlerdir. Esasen geçmiş kültürlerin verilerini kullanma aynı zaman da birçok sanat akımının ve sanatçının başvurduğu bir yöntem ve eğilimdir. Batı resminde örneklerine sıkça rastladığımız bu eğilim (Resim 1) Çağdaş Türk sanatçıları da etkilemiştir.

Picasso

Resim 1: Picasso

Batı sanat tarihinde çağdaş eğilimlerin öncüsü olarak sayılan Picasso soyutlama çalışmalarında resimler arası ilişkiler kurarak geçmiş medeniyetlerin yada ilkel sanatı arkeolojik buluntularında faydalanmayı bilmiş, onların görsel verilerini çalışmalarında esi kaynağı olarak kullanmıştır. Resim 1 de örneklenen çalışmasında bir mağara resminden esinlenerek oluşturduğu abstre çalışması ile dikkat çekmektedir.

Hun Sanatına Ait İmgelerin Günümüz Türk Plastik Sanatlarına Sembol Olarak Kullanımı

Çağdaş Türk resim sanatının gelişiminde sembolist anlatımla birlikte içerik ve anlam zenginliğinin yeni bir boyut kazandığı bilinmektedir. Geleneksel yaşamların, buna ait motiflerin ve imgesel değerlerin, kültür aktarımlarının, biçimsel yansımalarının dünya sanat tarihi içerisinde özgün bir yer edindiği çağdaş sanatımızda, birçok sanatçı Geleneksel Türk sanatlarına öykünen eserlerle dikkat çeker. Geleneğe ait imge, sembol ve motiflerden, izlerden örnekler sergileyen kimi sanatçılarda ele alarak işledikleri imge ya da sembollerini bilinçli bir şekilde, kim sanatçılarda ise plastik değerler açısından biçimsel deformasyon ve form kaygısıyla ele alındığı görülmektedir.

Çağdaş Türk resim sanatında eski geleneğe ve yazıtlara ait imge, sembol ve motiflerin kullanımına ait karşılaşılan örneklerde hun sanatına ait bulguları konu edinen sanatçılardan, Rauf Tuncer, Abdülgani Arıkan, gibi sanatçılar dikkat çekmektedir.

Rauf Tuncer

1955 yılı Rize doğumlu olan Tuncer, ilk ve orta öğrenimini Rize'de Erkek İlköğretim Okulu'nda tamamladı. 1979 yılında İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nden mezun olan sanatçı Marmara Üniversitesi Teknik Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde lisansını tamamlayarak ilk ve

orta öğretim ve ortaöğretim kurumlarında resim öğretmenliği yaptı. Uludağ Üniversitesinde bir süre çalışan sanatçı emekli olduktan sonra yurtdışı ve yurt içi çalışmalarıyla ünlenmiştir.

Çağdaş Türk Resminde gelenekten beslenen çalışmalarıyla adını duyuran Rauf Tuncer eserlerinde imler ve damgalar kullanmış, bu olgular arasında bağlantılar kurarak çalışmalarını yürütmüştür. Kuramsal anlamda yazıları yazan ve bu doğrultuda eserler üreten sanatçı Türk sanatında çağdaş anlamda özgün bir yer edinmiştir. Türk resminde çağdaşlaşma serüveni içerisinde soyutlama ve ezeme eğilimi ile nesnesiz sanat akımında öncü olarak kabul edilen sanatçılardan birisi olmuştur. 1950'lili yıllarda sonra yayılan nesnesiz sanat olarak adlandırılan non-figüratif eğilimi ile dikkat çekmektedir. (Resim 2)

Resim 2 : Rauf Tuncer

Rauf Tuncer Resim çalışmalarında geleneksel arayışlarını kadim damgalar ile benzeri iz ve işaretleri kullanarak yol alır. Türk resminde damgaları kullanarak non-figüratif çalışmaları ile ünlenen sanatçılar arasında yer alır. Türk Halk kültürünün, milli değerlere yaslanan sanat geleneklerini kurallı bir biçimde ele alarak kendine özgü renk ve biçim diliyle aktarmayı bilmiştir.

Resim 3 : Rauf Tuncer

Eserlerinde başta saymalı taşlar olmak üzere, balballar, kaya resimleri, yazılı taşlar, hun kurgan bulutlarındaki damgalardan yola çıkarak oluşturduğu kompozisyonlarında hayvan mücadeleleri geçmişte olduğu gibi stilizasyon içerisinde kullanılmıştır. Resim 2 ve resim 3 görsellerinde bu kompozisyonlar net bir şekilde görülebilmektedir. Kaligrafik öğelerinde fon olarak resmin tamamına yayılması saymalı taşların zeminsel olarak doğrudan kullanımına yer vermektedir. Yeni ve çağdaş olan bu kompozisyon yaklaşımı renk ve biçim diliyle zenginleşerek eserleriyle izleyiciyi farklı bir armonik yolculuğa çıkarmaktadır.

Resim 4 : Rauf Tuncer

Hun sanatı bulgularında faydalandığı bir başka eserinde keçe işlemleri ya da koşum takımlarından elde ettiği hayvan mücadelelerini konu alan betimlemeleriyle ustalıklı aktardığı görülmüştür. Resim 4 bu mücadeleyi resimler arası ele alan çağdaş bir göndermeyi hatırlatmaktadır.

Rauf Tuncer, Türk kültür ve sanatsal bulgularını ele alış biçimi ile duyarlı bir yaklaşım göstererek özgün sanatında Türk yazıtlarının eski örneklerinden faydalanmış, damgaları, motifleri, im ve izleri Orta Asya Türk Tarihinin belleğinden alarak çalışmalarına aktarmıştır. Belirlenen konularında kendi özgün yaklaşımının dışına çıkmamaya özellikle biçim ve renk anlamında özen gösterir. Soyut temeller üzerine konumlandığı damga, sembol ve motifler kadim Türk sanatlarının temellendiği anlayışla örtüşmektedir. Sanatçının eserlerinde Hun sanatına ait buluntular ile Orhun yazıtları üzerine yer alan, yazı ve damgalar, bir sanat eseri olmasının yanında başka bir duygunun, kadim kültürel hayatın tarihsel bir belgesi olarak görülür. Damgalar ile Türk yazıtlarında kesitler farklı boyutlarda, ritmik bir olgunluk, çşkulu bir kararlılıkla tekrar edilerek mistik bir anlatımla karşımıza çıkmaktadır.

Eserde görülen göstergeler incelendiğinde, resmin ana malzemesinin tuval olduğu, sıcak ve soğuk renkte soyut düzenlenmiş resim şeklindedir. bir semboller resmi şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Göstergelerin plastik olarak özelliklerine bakıldığında ise koyu - açık dengesinde boyanan biçimlerin tonal dengeli bir şekilde aktarıldığı, sıcak, soğuk armonide renklerle biçimler atıldığı şeklindedir. Eser üzerinde yer alan göstergelerin düz ve yan anlamlarına bakıldığında ise cansız nesne olan sembollerin, mitolojik imler öte dünya, yazıt damgaları, dolayısıyla ilk anlamlarına gönderme yapmaktadır. Form ve açık-koyu lekeler ise mistik bir ifade ve estetik kaygıyla karanlık ve aydınlık karşıtlığına gönderme şeklinde yorumlanmaktadır. Eserin gösterge çözümlemesinde görülen temel karşıtlıklar ise; yaşam-ölüm, bilinen-bilinmeyen, sonluluk-sonsuzluk, ben ve öteki karşıtlıklarıdır. Bu bakımdan kadim geleneksel aktarıma da bir gönderme şeklinde Kabul gömektedir.

Abdülğani Arıkan

1968Antalya doğumlu sanatçı aynı zamanda akademisyen sanatçılar arasında yer alır. İlk ve orta öğrenimini Antalya ili Gazipaşa ve Alanya ilçelerinde tamamlamış, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Grafik Bölümünden mezun olmuştur. Bir süre Kars, Kayseri ve Antalya'da öğretmenlik yapmış, daha sonra Selçuk Üniversitesinde akademik kariyerini tamamlamıştır. Halen Selçuk Üniversitesinde iletişim alanında sanatsal çalışmalarını sürdürmektedir. Çok sayıda yazı ve makale ile Türk Kültür ve sanatına katkıda bulunan sanatçı, aynı zamanda eserleri ile de Türk sanatıda önemli bir yer edinmiştir.

Resim çalışmalarında Türk Plastik sanatına ait öğeleri im, iz, damga ve benzeri işaretleri kullanmaktadır. Türk Halk kültürüne ait değerleri ve bu değerler ekseninde gelişen sanat geleneklerinin örneklerini soyut bir biçimde grafiksel anlayışla kendine özgü ifade diliyle aktarmayı başarmıştır. Eserlerinde semboller ifade edilirken bağlamından kopmamış, kadim üslup ve ifade özellikleri değişikliğe uğramamış, ilk anlamlarıyla örtüşen bir soyutlamaya gidilmiştir.

Eski Türk yazıtlarının, kaya çizimlerinin incelendiği bunlar ilintili damga ve imlerin ele alındığı çalışmalarında semboller ve motifler dikkat çeker. Özellikle Hun Sanatına ait bulguları kullandığı soyutlama eserlerde, şematik aktarım, sembolik anlatım vb. nitelikleriyle kadim Türk sanat geleneğine bir yolculuk görülmektedir.

Resim 5 : Abdülğani Arıkan

Abdülğani Arıkan'ın eserleri birçok serginin yanında ulusal ve uluslararası kitap dergi ve katologlarda, internet ortamında kullanılmıştır. Grafikselsel tabanlı non-figüratif çalışmalarında oldukça çağdaş bir soyutlamaya yönelik sanatçı Hun sanatı bulgularını başarılı bir şekilde işlemiş. Bu sanata ait uygulamaları eserlerinde fon-biçim, renk-doku eksenlerinde başarılı bir şekilde ele almıştır. Resim 5 görselinde vahşi hayvan mücadelesi bağlamından ve Hun sanatına olan göndermeden koparılmayarak yeni bir biçimleme ile karşımıza çıkmaktadır.

Eserlerinde kadim Türk gelenek ve göreneklerin, efsane, masal ve destanların, Türk mitolojisine ait unsurların yer aldığı çalışmaları Hun sanatının buluntularıyla bir eşere yer alır. Elde ettiği verilerle eserlerini süsleyen, kompozisyon ve yerleştirmelerinde ele aldığı konu, aktarmak istediği temalarla grafik sanatının temel plastik öğelerini harmanlayarak ortaya koyduğu yaklaşımla dikkati çeker.

Resim 6 görselinde ejderha ve kurt imi Türk mitolojisine yapılan göndermenin ve onun kadim anlatı geleneğinin çağdaş bir şekilde işlenmesidir. Bu yerleştirme ve kompozisyon biçimlenmesinde Hun sanatına Ait eğri kesim tekniği ve stilizasyon yaklaşımı temel yol olarak alınmış, salt biçimselliğinin yanında teknik bir yaklaşımla da geleneğe bağlılık ortaya konmuştur.

Bir diğer çalışmada resim 7 görselinde Türk kültüründe önemli yeri olan at figürü anı yaklaşımla ele alınmış, grafikselsel tabanlı teknik olanaklarla dokusal dokunuşlar bağlamından kopmayarak aktarılmıştır. Yüzey pastel tonlarla belirsiz olarak ifade edilirken geçmişin uzun tarihsel süreçlerine bir gönderme olarak değerlendirilmiştir.

Yine eğri kesim tekniği ve stilizasyonlarla ve bitkisel motiflerle soyutlamaya gidilmiş somut anlatımlardan kaçılmıştır.

Resim 6 : Abdülgani Arıkan

Resim 7: Abdülgani Arıkan

Eserde görülen göstergeler incelendiğinde, resmin ana malzemesinin tuvalüzerine baskı olduğu, sıcak renkte soyut düzenlenmiş resim şeklindedir. bir semboller resmi şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Göstergelerde plastik özelliklere bakıldığında ise açık ve koyu tonlarda dengeli bir şekilde boyanmış, soğuk ve pastel renklerle biçimler atıldığı şeklindedir. Eserin üzerindeki göstergelerin düz ve yan anlamlarına bakıldığında ise cansız nesne olan sembollerin, mitolojik imler öte dünya, yazıt damgaları, dolayısıyla ilk anlamlarına gönderme yapmaktadır. Form ve açık-koyu lekeler ise mistik bir ifade ve estetik kaygıyla karanlık ve aydınlık karşıtlığına gönderme şeklinde yorumlanmaktadır. Gösterge çözümlenmelerine bakıldığında eserde ortaya çıkan temel karşıtlıklar şu şekildedir; yaşam-ölüm, bilinen-bilinmeyen, sonluluk-sonsuzluk, ben ve öteki karşıtlıklarıdır.

SONUÇ

Birçok toplum kadim geleneklerinin şekillendirdiği sanatlardan yararlanmış, bu geleneklere bağlı yeni yorum ve yaklaşımlarla sonuç alma çabası içerisinde görülmüştür. Çağdaş sanatçıların ve öncülerinin de, geleneksel sanat anlayışından faydalandıkları bilinmektedir. Eski İnanışlara ait verileri değerlendirme, geleneksel sanatlardan faydalanma, simge sembol ve motiflerin anlatım dilinden yararlanma Çağdaş Sanatçıların ilgisini çekmiştir.

Çağdaş Türk sanatçılarının da eserlerinde geleneksel Türk sanat örneklerinden ski inanışlarından faydalandıkları görülmektedir.

Çağdaş Resim Sanatında Geleneksel örneklerin plastik unsurların kullanılması biçim zenginliğinin ve sembol dilinin aktarılmasında temel kaynak olarak Hun sanatına ait bulgularda da değerlendirilmiştir.

Örnek olarak incelenen Rauf Tuncer ve Abdülğani Arıkan'ın eserlerinde biçim ve öz sembollerin felsefi alt yapısı bilinerek ortaya konmuş olduğu tespit edilmiştir.

Gösterge bilimsel yöntemle incelenerek, eski inanmalar da ve yazıtlarda yer alan bu sembollerin anlamlandırmalarında ve anlam karşıtlıklarında bu yansımanın etkisi ortaya konmuştur. İncelenen örneklerde olduğu gibi, Çağdaş Türk Sanatlarında imge ve sembol kullanılması ve bu kullanılan ifadelerin göstergebilimsel açıdan çözümlenmeleri bize göstermiştir ki, imlerin imgelerin görünen, bilinen anlamlarının yanında bir de görünmeyen, bilinmeyen anlamları vardır. Bu Anlamları yükleme de eski inanış ve inanmalara hâkim olmak, günümüze kadar ulaşabilen eserleri, sembolleri değerlendirmek, gelenek ve ritüellerin şekillendirdiği sembol diline hâkim olmak, çağdaş sanatımızın yeni kuşaklara aktarımını anlaşılır kılacaktır (Akarsu, 1998: 187).

Kaynakça

- Esin, E., 1978. İslamiyet ten Evvel Orta Asya Türk Resim Sanatı. Türk Kültürü El kitabı, C.II, İstanbul: M.E.B. Basımevi.
Gülensoy, T., 1989. Orhun' dan Anadolu' ya Türk Damgaları., İstanbul.
Akarsu, Bedia., 1998. Felsefe Terimleri Sözlüğü, İstanbul, İnkılap Yayınevi.

Görsel Kaynakça

- Resim 1:** <https://www.5kisi.com/bulten/83-picassonun-boas>
Resim 2: <https://sasav-sanat.blogspot.com/p/duyurularmz.html>
Resim 3: <https://www.zeytinburnukultursanat.com/media/brochures/>
Resim 4: <https://www.yenisafak.com/kultur-sanat/gelenege-cagdas-yorumlar-455677>
Resim 5: Özel Arşiv
Resim 6: Özel Arşiv
Resim 7: Özel Arşiv